

Kazimierz JASIŃSKI

Uwagi o genealogii Piastów śląskich w XIII wieku

W związku z rozprawą: Joseph Gottschalk, Das Geburtsjahr der hl. Hedwig — Ein Beitrag zur Chronologie der schlesischen Piasten im 13. Jahrhundert, Archiv für Schlesische Kirchengeschichte, Hildesheim, 19(1961), s. 25—52

Genealogia Piastów śląskich była przedmiotem zainteresowania już w średniowieczu. Obfitują w wiadomości genealogiczne dwie znane kroniki śląskie, mianowicie Kronika polsko-śląska z około 1285 r. i o wiek późniejsza od niej Kronika ksiąząt polskich. Na pierwszym jednak miejscu należy wymienić Genealogię św. Jadwigi (*Tractatus sive speculum genealogie sancte Hedwigis*), zaopatrzoną w drzewo genealogiczne, które jest najstarszą tablicą genealogiczną występującą w źródłach polskich.

Zainteresowanie dziejami Piastów śląskich cechowało również następne stulecia. W wiekach XVI i XVII znajduje to wyraz nie tylko w źródłach pisanych czy drukowanych, ale także w sztuce, zwłaszcza w architekturze. W 1626 r. ukazała się genealogia Piastów śląskich, opracowana przez Daniela Czepko¹. Pierwsza połowa wieku XVIII przynosi ze sobą publikację dzieł G. Thebesiusza (*Liegnitzische Jahrbücher*) i F.W. Sommersberga (*Silesiacarum rerum scriptores*). Zwłaszcza wydawnictwo Sommersberga posunęło naprzód znajomość genealogii Piastów śląskich. Genealogią piastowską zajmował się w pierwszej połowie XIX w. niestrudzony badacz dziejów Śląska, G. Stenzel². Na większą skalę badania nad genealogią Piastów śląskich zostały podjęte dopiero przez H. Grotefenda. W 1873 r. opracował on genealogię Piastów wrocławskich³, a w 1875 r. opublikował *Stammtafeln der schlesischen Fürsten bis zum Jahre 1740*. W 1889 r. przygotował H. Grotefend drugie, rozszerzone wydanie *Stammtafeln*. Ostatnim badaczem, który zajął się całością genealogii Piastów śląskich, był K. Wutke. Wydane przez niego w 1911 r. *Stamm- und Übersichtstafeln der schlesischen Fürsten* nawiązują wyraźnie do *Stammtafeln* Grotefenda, stanowiąc jak gdyby trzecie (uzupełnione) ich wydanie.

Jak należy ocenić ogólny stan badań nad genealogią ksiąząt śląskich? Otóż wypada stwierdzić, że jest on niezadowolający. Wbrew pozorom, genealogia Piastów śląskich nie została dotychczas opracowana w sposób odpowiadający obecnym wymaganiom naukowym, mimo że istniały ku temu wyjątkowo korzystne warunki, jak sięgające dalekiej przeszłości tradycje zainteresowań genealogicznych, przetrwanie dynastii piastowskiej na Śląsku do drugiej połowy wieku XVII, a przede wszystkim bogactwo materiału źródłowego. Co zadecydowało, że genealogia Piastów śląskich nie doczekała się dotąd należytego opracowania, gdyż za takie nie można uznać wydawnictwa Grotefenda i Wutkego? Obydwóch badaczy, zwłaszcza G. Grotefenda stać było na stworzenie dzieł, które by w sposób szczegółowy odtworzyły w całości rodowód Piastów śląskich. Przyczyna słabości opracowań genealogicznych Grotefenda i Wutkego tkwi w tym, że są one, zgodnie zresztą z tytułami, jakie noszą, właściwie tylko zbiorami tablic genealogicznych, zaopatrzonymi jedynie w bardzo skąpe, absolutnie nie wystarczające objaśnienia. Zajmują one

¹ Daniel Zepken, *Gynaeceum Silesiacum Ligio-Bregense*.

² Por. pozytywną ocenę studiów Stenzla nad genealogią Piastów oleśnickich przez H. Grotefenda, *Stammtafeln der schlesischen Fürsten bis zum Jahre 1740*, ² 1889, s. 42.

³ H. Grotefend, *Zur Genealogie und Geschichte der Breslauer Piasten*, *Abhandlungen der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur, Phil.-hist. Abth.*, 1872/73, s. 51—110.

w drugim, rozszerzonym wydaniu Stammtafeln Grotefenda tyle mniej więcej miejsca, ile O. Balzer poświęcił w swej Genealogii Piastów Kazimierzowi I kujawskiemu i Kazimierzowi Wielkiemu łącznie. Tymczasem tablice Grotefenda wykazują blisko czterystu Piastów. Jeżeli nawet uwzględnimy pewną rozwlekłość występującą w Genealogii Piastów O. Balzera oraz fakt, że objaśnienia dotyczące Piastów śląskich XVI i XVII w., szczególnie młodo zmarłych, muszą być ze zrozumiałych względów bardziej lakoniczne, to i tak objaśnienia do Piastów śląskich powinny obejmować co najmniej kilkaset stron. Wszelkie wady i niedociągnięcia wydawnictw Grotefenda i Wutkego mają swą przyczynę w braku dokładniejszych objaśnień. Wydawnictwom tym można wytknąć niepełne wykorzystanie materiału źródłowego, powierzchowność jego interpretacji, a przede wszystkim niedostateczne uzasadnienie (w tym także i słusznych) ustaleń genealogicznych.

Już O. Balzer, oceniający na ogół pozytywnie Stammtafeln Grotefenda, zwrócił uwagę na słabe strony tego dzieła⁴. Nawet najdoskonalsze dzieło nie jest wolne od pomyłek i usterek, jednakże w wydawnictwach Grotefenda i Wutkego są one zbyt liczne, a często i zbyt jaskrawe, aby można było mówić o opracowaniu przez nich genealogii Piastów śląskich. Dla przykładu zwróć uwagę na nieprzywiązywanie przez Grotefenda i Wutkego większej wagi do kolejności (według wieku) zajmowanej przez poszczególnych Piastowiczów wśród ich rodzeństwa. Tak np. synowie Henryka V wrocławskiego występują w tablicach obydwóch badaczy przed córkami tegoż księcia, które były niewątpliwie starsze od swych braci. Henryk III głogowski, poświadczony przez Genealogię św. Jadwigi jako najstarszy syn Konrada głogowskiego, znalazł się w tablicach Grotefenda i Wutkego dopiero na trzecim miejscu, po swych młodszych braciach. Zwinisława, żona Bolesława Wysokiego, otrzymała imię Więclawy (= Waclawa). O ile jest rzeczą całkiem pewną, że żoną Bolesława I opolskiego była Agnieszka, o tyle nie ma żadnego dowodu na to, aby była nią Grzymisława, wymieniona przez nekrolog opactwa św. Wincentego we Wrocławiu (Grotefend, tabl. V; Wutke, tabl. VI). Szczególnie błędne są ustalenia genealogiczne dotyczące niektórych Piastów oświęcimskich. Według Grotefenda i Wutkego, Jan I żonaty był z Jadwigą, córką Ludwika I brzeskiego, natomiast jego nieznan z imienia syn miał za żonę Salomeę, córkę Henryka II Reuss von Plauen (Grotefend, tabl. VII; Wutke, tabl. VII). W rzeczywistości Jan I był żonaty z Salomeą, córką Henryka von Plauen⁵, a syn jego, noszący również imię Jana, miał za żonę Jadwigę, córkę Ludwika brzeskiego⁶. Jan objął rządy w księstwie oświęcimskim po śmierci ojca w 1372 r., a zmarł między 1373 a 1376 r. W genealogii Piastów cieszyńsko-oświęcimskich powinien on występować jako Jan II, a dotychczasowy Jan II, żonaty z siostrą Władysława Jagiełły, jest właściwie Janem III. W konsekwencji powinna ulec zmianie numeracja pozostałych książąt panujących tej linii, noszących imię Jan⁷.

Fakt, że o księciu panującym, i to w drugiej połowie wieku XIV, nie podano w tablicach Grotefenda i Wutkego ani jednej prawdziwej informacji, świadczy jak najwymowniej o powierzchowności i niedokładności ich wydawnictw. W tej sytuacji konieczne jest podjęcie nowej próby opracowania pełnego rodowodu Piastów śląskich. Nie może to być w żadnym wypadku jeszcze jedno wydanie „uzupełnione i poprawione” Stammtafeln Grotefenda, a tylko całkiem nowe opracowanie w stylu Genealogii Piastów O. Balzera czy nowszych wydawnictw genealogicznych niemieckich⁸. Wartość Stammtafeln polega na tym, że mogą one stanowić materiał pomocniczy, głównie w zakresie informacji bibliograficznych, przy przyszłych badaniach nad genealogią książąt śląskich. Mimo zastrzeżeń wysuniętych pod adresem tablic genealogicznych Grotefenda i Wutkego, należy wymienić ich na pierwszym miejscu wśród badaczy zajmujących się genealogią Piastów śląskich. H. Grotefend jest jak dotąd jedynym historykiem, który

⁴ O. Balzer, *Genealogia Piastów*, Kraków 1895, s. VII. Stwierdził on m. in., że „na kilkanaście biografii Piastów śląskich, jakie w Genealogii mojej opracować mi wypadło, [...] nie ma prawie żadnej, w której by daty Grotefenda nie znalazły uzupełnienia lub sprostowania”.

⁵ J. Woroniecki — J. Fijałek, *Zbiór formuł zakonu dominikańskiego prowincji polskiej z lat 1338—1411*, *Archiwum Komisji Historycznej* 12 (1938), nr 119 i 120.

⁶ *Monumenta Poloniae Vaticana*, t. III, nr 511.

⁷ Przytoczone przeze mnie dowody na błędne ustalenia genealogiczne Grotefenda i Wutkego w odniesieniu do Piastów oświęcimskich zaczerpnięte zostały z wydawnictw, które ukazały się już po opublikowaniu Stammtafeln, jednakże i na podstawie źródeł znanych Grotefendowi oraz Wutkemu można było uniknąć popełnionych przez nich błędów.

⁸ Zob. U. Scheil, *Zur Genealogie der einheimischen Fürsten von Rügen*, Köln 1962; G. Heinrich, *Die Grafen von Arnstein*, *Mitteldeutsche Forschungen* 21 (1961).

w sposób dość dokładny opracował większą grupę Piastów śląskich, mianowicie Piastów wrocławskich⁹. Cenne są studia K. Wutkego poświęcone niektórym Piastom śląskim z XIII i XIV wieku¹⁰.

Genealogią Piastów śląskich interesowała się również nauka polska, traktując ją jednak po macoszemu, czego najlepszym dowodem jest ich pominięcie przez O. Balzera w Genealogii. Balzer uzasadniał to niemożnością podjęcia przez siebie dokładnych badań nad genealogią Piastów śląskich „z powodu innych zajęć” oraz istnieniem już wówczas *Stammtafeln Grotefelds*¹¹. Pominięcie ksiąząt śląskich spotkało się z zarzutem A. Lewickiego¹², a konieczność uzupełnienia dzieła Balzera o linię śląską była w nauce polskiej kilkakrotnie podkreślana¹³. Ten całkowicie słuszny postulat nie doczekał się niestety po dzień dzisiejszy realizacji. Jeżeli chodzi o dotychczasowe osiągnięcia historyków polskich w dziedzinie genealogii Piastów śląskich, to na pierwszym miejscu należy jednak wymienić O. Balzera, który w Genealogii Piastów uwzględnił Piastów śląskich nawiązujących koligacje małżeńskie z Piastami innych linii. Cenne są poprawki wniesione do genealogii ksiąząt śląskich przez R. Grodeckiego i J. Dąbrowskiego w tomie I Historii Śląska. Zajmowali się tymi zagadnieniami tacy uczeni, jak B. Ulanowski, S. Zakrzewski, K. Maleczyński, B. Włodarski i inni. Warto także zwrócić uwagę na biograficzne opracowania Piastów śląskich w Polskim Słowniku Biograficznym, które jednak nie mogą zastąpić opracowań o charakterze czysto genealogicznym. Nie mówiąc już o opracowaniu całości genealogii ksiąząt śląskich, brak w naszej nauce rozpraw, które obejmowałyby jakiś obszerniejszy wycinek tej genealogii.

Powyższe uwagi, będące w pewnym stopniu bardzo pobieżną próbą zarysu dotychczasowych badań nad genealogią Piastów śląskich, nasunęły mi się właśnie w związku z artykułem J. Gottschalka, poświęconym ustaleniu daty urodzenia św. Jadwigi. Znaczenie tego artykułu polega na tym, że jego autor w celu ustalenia daty urodzenia św. Jadwigi, poddał dokładnemu zbadaniu daty urodzeń około dwudziestu Piastów dolnośląskich z wieku XIII. Właśnie ten ostatni moment czyni rozprawę Gottschalka interesującą. Z tego, co powiedziałem wyżej o dotychczasowym stanie badań, jasno wynika, że tego rodzaju badania są potrzebne. Wobec nieopracowania genealogii Piastów śląskich, każde nowe studium z tej dziedziny prowadzi do osiągnięcia nowych wyników badawczych¹⁴.

Zanim przejdę do omówienia kwestii szczegółowych, chciałbym nieco miejsca poświęcić pogładowi J. Gottschalka w sprawie tzw. wieku sprawnego. Otóż przyjmuje on, że na Śląsku obowiązywała pod wpływem prawa rzymskiego a także i niemieckiego zasada, że pełnoletność uzyskiwano z chwilą ukończenia lat 12 (dziewczęta) lub 14 (chłopcy). Autor, któremu nie jest obca literatura polska, nie dotarł jednak do pracy W. Sobocińskiego, zajmującej się zagadnieniem wieku sprawnego w Polsce średniowiecznej¹⁵.

⁹ Zob. przyp. 3.

¹⁰ K. Wutke, Studien zur älteren schlesischen Geschichte, Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte Schlesiens 45 (1911), s. 257–280; 46 (1912), s. 159–169; tegoż, Über die Nachkommenschaft Herzog Heinrichs VI. von Sagan und Krossen, ibidem 51 (1917), s. 266–271.

¹¹ O. Balzer, o.c., s. IX.

¹² A. Lewicki, Piastowie, Przegląd Polski 121 (1896), s. 233 i n.

¹³ Nauka Polska 1 (1918), s. 303 (W. Semkowicz); Przegląd Współczesny 19 (1926), s. 21 (R. Grodecki); Pamiętnik V Zjazdu historyków polskich, Referaty, Lwów 1930, s. 336 (B. Włodarski); Przegląd Historyczny 29 (1931), s. 161 (S. Kętrzyński).

¹⁴ Nie dotyczy to oczywiście prac kompilacyjnych, jaką jest np. rozprawa K. Engelberta, Die deutschen Frauen der Piasten von Mieszko I. († 992) bis Heinrich I. († 1238), Archiv f. schlesische Kirchengeschichte 12 (1954), s. 13 i n.

¹⁵ W. Sobociński, Historia rządów opiekuńczych w Polsce, Czasopismo Prawno-Historyczne 2 (1949), s. 227–353. O jedynym wypadku określenia wieku małoletności, pochodzącym ze Śląska, por. ibidem, s. 241. Pominięty przez W. Sobocińskiego przykład na określoną granicę (12 lat) ukończenia dzieciństwa przytacza B. Lesiński (Stanowisko kobiety w polskim prawie ziemskim do połowy XV wieku, Studia nad historią państwa i prawa, Seria II t. IV, Wrocław 1956, s. 75). Przykład ten, zaczerpnięty z układu mazowiecko-krzyżackiego (Cod. dipl. Masoviae, wyd. J. Kochanowski, nr 430), nie może jednak podważyć, czego nie czyni zresztą B. Lesiński, ogólnej słuszności poglądu Sobocińskiego o nieistnieniu do XIV w. ściśle wyznaczonej granicy wieku, z którym osiągnano pełnoletność. Ściśle określanie tzw. wieku sprawnego mogło mieć sporadycznie miejsce, było ono jednak stosowane wyjątkowo i nosiło epizodyczny charakter. Na poparcie poglądu Sobocińskiego, powszechnie w naszej nauce przyjętego, można by przytoczyć pewne sformułowanie dokumentu krzywińskiego (Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski II, nr 745), w którym zobowiązał się Władysław Łokietek wobec Henryka III glogowskiego, że przekáže jego synowi ziemię poznańską, z chwilą gdy on *ad eos annos pervenerit, quod terram Poznaniensem gubernare poterit*. Gdyby istniała w tym okresie ściśle określona granica pełnoletności, wówczas zostałaby ona, moim zdaniem, podana w dokumencie. Nieporozumieniem jest powołanie się przez J. Gottschalka (Das Geburtsjahr, s. 51 przyp. 104) na ustawodawstwo polskie z końca XIV i z XV w., jako na przesłankę popierającą jego tezę o stosowaniu określonych granic wieku sprawnego w XIII w.

W. Sobociński dość dużo miejsca poświęcił w swej pracy stosunkom śląskim, wykazując, że i na Śląsku, podobnie jak i w innych dzielnicach polskich, nie obowiązywała ściśle określona granica pełnoletności. Występuje ona dopiero w XIV w. Tenże autor wykazał również, że współudział w czynnościach prawnych w charakterze świadka, współwystawcy czy udzielającego konsensu, nie był uwarunkowany osiągnięciem pełnoletności. Słuszność tej tezy potwierdzają także źródła śląskie¹⁶. Nie można zatem, jak to czyni J. Gottschalk (s. 48, 49), z występowania Konrada i Henryka Pobożnego (synów Brodatego) na dokumentach z 1208 r. wyciągać wniosku, że mieli oni wówczas 12 czy 14 lat. Z kwestii bardziej szczegółowych sprostować należy twierdzenie Autora (s. 47), że określenie *domicellus* nie może oznaczać osoby mającej więcej niż 18 lat¹⁷.

Szczegółowe rezultaty badań J. Gottschalka to przeważnie ustalenia hipotetyczne, na ogół dość prawdopodobne. Autor słusznie opowiedział się za datami urodzin synów Henryka V wrocławskiego, podanymi przez Rocznik wrocławski. Nasuwają one wprawdzie pewne wątpliwości, jednakże zastrzeżenia w tej sprawie K. Wutkego idą zbyt daleko¹⁸. Wiadomościom Rocznika należy dać pierwszeństwo przed relacją Kroniki książąt polskich, z której wynikałoby, że synowie Henryka (konkretnie Bolesław brzeski) urodzili się o kilka lat wcześniej niż to podaje Rocznik. Termin a quo daty małżeństwa Henryka V z Elżbietą kaliską ustala Autor na podstawie przypuszczalnej daty urodzenia ich córki Anny (s. 38). Jest to o tyle błędne, że podstawą powinna tu być data urodzenia najstarszego dziecka, czyli Jadwigi. Była ona żoną Ottona, najstarszego syna Ottona V Długiego, margrabiego brandenburskiego. Małżeństwo to nie trwało długo, z końcem 1295 r. Jadwiga została wdową¹⁹, a kilka lat później wstąpiła do klarysek wrocławskich. Z uwagi na wiek jej matki, urodzonej w 1263 r., należy przyjąć, że Jadwiga urodziła się nie wcześniej jak w 1279 r. Małżeństwo jej z Ottonem, zawarte przed 1296 r., wskazuje na to, że urodziła się najpóźniej w 1282 r. Wynika stąd, że małżeństwo jej rodziców nie mogło nastąpić później jak w 1282 r. Przypuszczenie historyków polskich — O. Balzera i R. Grodeckiego, że miało ono miejsce jeszcze za życia Bolesława Pobożnego († 14 IV 1279 r.), jakkolwiek nie jest całkiem pewne, wydaje się jednak zupełnie prawdopodobne. Kolejność dzieci Henryka V jest następująca: Jadwiga, Anna, Elżbieta, Helena, Eufemia, Bolesław, Henryk i Władysław²⁰.

Małżeństwo Henryka VI z Anną, córką Albrechta I, króla niemieckiego, a wdową po Hermanie, margrabi brandenburskim, zostało zawarte z końcem 1310 r.²¹ Małżeństwo to jest o tyle niezwykle,

¹⁶ W. Sobociński (o.c., s. 249–250, przyp. 16) przytoczył dwa przykłady z terytorium Śląska na występowanie w dokumentach osób małoletnich. Pierwszy z przykładów (znany J. Gottschalkowi, o.c., s. 41) dotyczy wystąpienia Bolesława i Mieszka, synów Henryka Pobożnego, określonych jako *pueri* na dokumencie z 1230 r. Drugi przykład dotyczy występowania na dokumencie Henryka V wrocławskiego z 1296 r. jego synów, urodzonych w 1291 i 1294 r. Można tu jeszcze dodać wymienienie w dokumencie Władysława opolskiego z 1258 r. (Cod. dipl. Silesiae, t.II, 1859, nr 2 s. 2) jego synów: *una cum — filiis nostris videlicet Mescone, Kazimiro et Boleslao*. Wszyscy oni byli w 1258 r. jeszcze małoletni, ponieważ ojciec ich ożenił się dopiero w 1251 r. Również Henryk Probus, gdy występował na dokumentach z 1267 r. (Schles. Regesten, nr 1259 i 1268), nie miał więcej jak 10 lat.

¹⁷ Por. B. Lesiński, o.c., s. 71 przyp. 71; S. Zakrzewski, Piast czy Przemyślida, Kwart. Hist. 20 (1906), s. 458; A. Hofmeister, Zur Genealogie und Geschichte der Grafen von Everstein in Pommern, Monatsblätter d. Gesellschaft f. pommersche Geschichte u. Altertumskunde 51 (1937), s. 25. Sądzę, że określenie *domicellus* nie może oznaczać osoby poniżej czternastu lat. Bardzo często *domicellus* oznacza mężczyznę w wieku od dwudziestu do trzydziestu lat. Rocznik kapituły poznańskiej (MPH s. n. VI, s. 50–51) nazywa Przemysła II *domnicellus*, gdy miał on 15 lub 16 lat, dodając jednakże w obydwóch wypadkach określenie *puer* (*nobilis puer domnicellus Przemisl*; *domnicellus Przemisl puer*). Dodatek *puer* znika przy *domnicellus* z chwilą zawarcia przez Przemysła małżeństwa z Ludgardą (ibidem, s. 52). W dokumencie z 1247 r. Siemowit I został nazwany *iuvenis domicellus* (W. Kętrzyński, 30 dokumentów katedry plockiej, Lwów 1888, nr 59). Miał on już wówczas według O. Balzera (o.c., s. 310) 23 lata.

¹⁸ K. Wutke, Stamm- und Übersichtstafeln, s. 7.

¹⁹ H. Krabbo, Regesten der Markgrafen von Brandenburg aus askanischem Hause, VI Lief., Berlin 1922, nr 1634–1636.

²⁰ Taką kolejność, wymieniając osobno synów i córki, podaje Genealogia św. Jadwigi (MPH IV, s. 647), której w tym wypadku można zawierzyć. Jedyną wątpliwość budzi miejsce Eufemii, która mogła być drugim z rzędu dzieckiem Henryka V. Grotefend i Wutke bezpodstawnie wymieniają w swych tablicach na pierwszym miejscu synów, a dopiero potem starsze od nich córki Henryka V.

²¹ W. Füsslein, Die Erwerbung der Herrschaft Coburg durch das Haus Henneberg-Schleusingen in den Jahren 1311–1316, Schriften des Hennebergischen Geschichtsvereins 15 (1928), s. 101. Dnia 1 V 1311 r. (Krabbo, Regesten, VIII, nr 2210) występuje Anna już z tytułem księżny wrocławskiej: *Frau Annen, Herzogin zu Brezzela*.

że Henryk miał w chwili jego zawierania 16 lat, podczas gdy Anna co najmniej 30. Henryk mógł zupełnie dobrze uchodzić za rówieśnika jej dzieci z pierwszego małżeństwa.

Przyjęta przez Autora (s. 38–39) data urodzenia Henryka Probusa jest błędna. Henryk nie urodził się w 1254 r., a dopiero w 1257 lub 1258 r., jak to niezależnie od siebie wykazali R. Grodecki i E. Maetschke²².

Dla synów Henryka Pobożnego przyjął Gottschalk (s. 40–43) następujące daty urodzenia: 1. Bolesław Rogatka — około 1223 r., 2. Mieszko — między 1225 a 1230 r., 3. Henryk III — około 1229 r., 4. Konrad — między 1227 a 1231 r., 5. Władysław — po 1235 r., prawdopodobnie 1237/38. Na ogół wyniki Autora mogą być zaakceptowane. Z dużym prawdopodobieństwem można stwierdzić, że między Bolesławem a Mieszkiem oraz między Mieszkiem a Henrykiem istniała różnica wieku kilku lat. Znaczniejsza różnica wieku istniała również między Konradem a Władysławem, natomiast różnica wieku między Henrykiem a Konradem była zapewne minimalna (rok lub dwa lata). Bolesław występujący już w dokumencie z 1230 r., a w dokumencie z 1239 r. nazwany *domicellus*, z uwagi na to ostatnie określenie urodził się najpóźniej w 1225 r. Mógł się jednak urodzić równie dobrze o kilka lat wcześniej. Nawet sprawowanie przez Annę, wdowę po Henryku Pobożnym, rządów opiekuńczych przez okres jednego roku (1241/42) nie sprzeciwia się temu. Zamknąłbym ostatecznie datę urodzenia Bolesława Rogatki w okresie lat 1220–1225. Drobną poprawkę należy wprowadzić do daty jego śmierci. Nie zmarł on 24 XII 1278 r. (s. 41), lecz 26 XII 1278 r. lub w najbliższe dni po tej dacie, w każdym razie jeszcze w 1278 r.²³ Mieszko, jeżeli przyjąć dość wiarogodny przekaz Kroniki wielkopolskiej o zarządzaniu przez niego Lubuszem, który był także miejscem jego pochowania²⁴, występujący już w dokumencie z 1230 r. nie mógł się urodzić później jak w 1227 r. Termin końcowy daty jego śmierci, podany przez Autora (1230 r.) jest sprzeczny z terminem ad quem daty urodzenia Konrada, przyjętym przez Autora na 1231 r., ponieważ Konrad był co najmniej o dwa lata (prawdopodobnie więcej) młodszy od Mieszka. Jako datę śmierci Władysława, arcybiskupa salzburskiego, przyjął Gottschalk 24 lub 27 IV 1270 r. (s. 43). Dzień 24 kwietnia jako data śmierci odpada, najprawdopodobniejszą datą dzienną śmierci Władysława jest 27 kwietnia²⁵.

Według Genealogii św. Jadwigi najstarszą córką Henryka Pobożnego i Anny czeskiej była Jadwiga, klaryska wrocławska²⁶. Kolejność córek podana przez Genealogię budzi poważne zastrzeżenia. Także i Autorowi nasuwała ona wątpliwości, nie zdecydował się on jednakże na odrzucenie jej. Gdyby za Genealogią przyjąć, że zmarła w 1318 r.²⁷ Jadwiga była najstarszą córką Henryka II, wówczas wypadłoby, że w chwili śmierci miała ona od 95 do 100 lat, co wydaje się wprost nieprawdopodobne. Data śmierci predestynowałaby Jadwigę raczej na wnuczkę, a nawet prawnuczkę Henryka Pobożnego, niż na jego córkę²⁸. Uważam jednak, że można utrzymać datę śmierci Jadwigi, jeżeli tylko przyjmujemy, że była znacznie młodsza. Za tym, że była ona jednym z najmłodszych dzieci Henryka i Anny czeskiej, przemawia przede wszystkim fakt, że o jej losach zadecydowano najpóźniej, kiedy już pozostałe córki bądź to wyszły za mąż, bądź wstąpiły do klasztoru. I tak Gertruda przed 1234 r. została żoną Bolesława I mazowieckiego,

²² R. Grodecki, Dzieje polityczne Śląska do roku 1290, Historia Śląska, t. I, Kraków 1933, s. 260 przyp. 1; E. Maetschke, Wann wurde Heinrich IV. von Breslau geboren? Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte Schlesiens 66 (1932), s. 58–67.

²³ 26 XII 1278 r. wystawił Bolesław Rogatka dokument dla Trzebnicy. Autentyczność tego dokumentu wbrew dawniejszej literaturze wykazał H. Appelt, Die Urkundenfälschungen des Klosters Trebnitz, Forschungen zum schlesischen Urkundenbuch, t. II, Breslau 1940, s. 135 nr 132.

²⁴ MPH II, s. 566: *castrum Lubusz nobile et firmum fratris sui Meskonis, qui ibidem in ecclesia sancti Petri, sub castro tumulatus quiescit.*

²⁵ Większość nekrologów podaje jako datę dzienną jego śmierci dzień 27 IV. Data ta najlepiej tłumaczy takie drobne odchylenia, jak 26 lub 28 IV; zob. m. in. MGH Necrologia III, s. 227; ibidem V, s. 42, 142, 419.

²⁶ Genealogia św. Jadwigi, MPH IV, s. 649–650, podaje następującą kolejność córek Henryka Pobożnego: Jadwiga, Agnieszka (opátka trzebnicka), Gertruda, żona Bolesława I mazowieckiego, Elżbieta, żona Przemysła I wielkopolskiego, i Konstancja, żona Kazimierza I kujawskiego.

²⁷ J. Gottschalk (Das Geburtsjahr, s. 44) niesłusznie twierdzi, że data śmierci Jadwigi jest nieznana. Zarówno cytowana przez niego T. Pietsch (Zur Geschichte des Breslauer Klarenstifts), jak i Grotfend oraz Wutke, a za nimi W. Dworzaczek (Genealogia, Warszawa 1959, tabl. 5) podają 3 IV 1318 r. jako datę jej śmierci.

²⁸ Przeżyła ona swe rodzeństwo przeciętnie o 50 lat, a z wnuków Pobożnego tylko jej imienniczka Jadwiga, córka Konrada I glogowskiego, dożyła 1318 r.; zob. W. Dworzaczek, o.c., tabl. 5 i 8.

Konstancja wyszła za mąż w 1239 r., a Elżbieta w 1244 r., natomiast Agnieszka najpóźniej w 1248 r. wstąpiła do klasztoru w Trzebnicy. Tymczasem Jadwiga wstąpiła do klasztoru najwcześniej w 1257 r.²⁹ Jasno stąd wynika, że była ona najmłodszą ze znanych nam córek Henryka Pobożnego, najprawdopodobniej najmłodszym dzieckiem. Jeżeli przyjmujemy, że urodziła się około 1240 r., wówczas miałaby w chwili śmierci blisko 80 lat, wiek wprawdzie bardzo sędziwy, jak na stosunki średniowieczne, ale całkiem możliwy do osiągnięcia. Przyjąłbym następującą kolejność córek Henryka II: Gertruda³⁰, Konstancja, Elżbieta, Agnieszka i Jadwiga. Pewną wątpliwość w przedstawionej kolejności może nasycać drugie miejsce Konstancji i trzecie Elżbiety. Uważam jednak za mało prawdopodobne, choć nie wykluczone, aby Elżbieta, jak to podaje Genealogia św. Jadwigi, była starsza od Konstancji.

Przekonywające są wywody J. Gottschalka, że Zofia i Agnieszka, córki Henryka Brodatego i św. Jadwigi, zmarły przed rokiem 1214 (s. 46). Przy ustalaniu daty śmierci Konrada, syna Henryka Brodatego, mógł się Autor powołać na swoją wcześniejszą rozprawę oraz wnikliwe badania E. Waltera³¹. Badania te potwierdziły wiarygodność daty śmierci przekazanej przez Długosza, który umieszcza ją pod 1213 r.³²

Ciekawa jest wiadomość o zaręczynach trzyletniej Agnieszki, córki Przemysła Ottokara I, z „księciem Polski“. Zaczerpnął ją Autor (s. 47) z nie znanej mi „Legendy błogosławionej Agnieszki“, spisanej między latami 1282 a 1328³³. Zdaniem J. Gottschalka (s. 31 i 47), narzeczonym tym był Bolesław, najstarszy syn Henryka Brodatego. Z przytoczonego przez Autora cytatu źródłowego (s. 47 przyp. 94) wynikałoby jednak, że chodzi tu raczej o zmarłego w 1213 r. Konrada³⁴. Śmierć Bolesława nastąpiła przed 25 XII 1208 r.³⁵, nie znamy jednak terminu a quo jego śmierci, co utrudnia ustalenie chociażby przybliżonej daty jego urodzenia. W chwili śmierci miał on co najmniej 14 lat, ale równie dobrze mógł mieć o kilka lat więcej. Bardziej dokładne określenie jego wieku na podstawie *Epitaphia ducum Slesie*, które zwą go *domicellus*, nie jest możliwe. Autor zbyt zacieśnił daty urodzeń synów Henryka Brodatego (s. 50), zwłaszcza datę urodzenia Bolesława trudno zamknąć w obrębie dwóch do trzech lat („ca. 1192, frühestens 1190“). Pewna jest tylko data urodzenia ostatniego, nieznanego z imienia, syna Henryka Brodatego, ur. w 1208 r. Datę urodzenia Gertrudy byłbym skłonny umieścić około 1200 r., a nie dokładnie w tym roku, jak to czyni Autor (s. 50). Trafne są wywody Autora o wstąpieniu Gertrudy do klasztoru trzebnickiego w 1212 r.³⁶

Jeżeli chodzi o zasadniczą dla J. Gottschalka kwestię daty urodzenia św. Jadwigi, to wykazał on, że przyjmowana dotychczas data urodzenia — rok 1174 — nie opiera się na bezpośrednich wiadomościach źródeł średniowiecznych, ale na obliczeniach („auf Berechnungen“), datujących się od XVII w. Poprzez zbadanie dat urodzeń rodzeństwa św. Jadwigi oraz Piastów dolnośląskich XIII w. doszedł Autor do stwierdzenia, że Jadwiga urodziła się w latach 1174—1178. Ten ostateczny wynik nie jest jednak, moim zdaniem, całkiem pewny, lecz jedynie prawdopodobny. Natomiast nie budzi żadnych zastrzeżeń teza J. Gottschalka, że Jadwiga śląska była najstarszą córką Bertolda VI von Andechs. Uznając za Autorem

²⁹ J. Gottschalk, o.c., s. 44.

³⁰ Gertruda mogła być nawet najstarszym dzieckiem Henryka II. W każdym bądź razie była jego najstarszą córką. Mylny jest więc pogląd O. Balzera, o.c., s. 287, że była ona piątym dzieckiem Henryka i nie mogła urodzić się wcześniej jak w 1221 r.

³¹ J. Gottschalk, *Der angebliche Bruderzwist unter den Söhnen der hl. Hedwig*, *Archiv f. schlesische Kirchengeschichte* 9 (1951), s. 45—85; wymieniona praca nie była mi dostępna; E. Walter, *Die Grabstätte Konrads, des Sohnes der hl. Hedwig in Trebnitz und angeblich als Krypta in die Klosterkirche einbezogene alte Peterskapelle daselbst*, *ibidem* 14 (1956), s. 24—58.

³² *Historia Poloniae*, t. II, s. 197—198. Dotychczas literatura przyjmowała, że Konrad zmarł między 1235 a 1237 r.

³³ Została ona opublikowana przez W. Setona, *Some New Sources for the Life of Blessed Agnes of Bohemia*, *British Society of Franciscan Studies*, Aberdeen 1915; cytuję za J. Gottschalkiem, o.c., s. 31 i 47.

³⁴ Źródło nie wymienia imienia narzeczonego czeskiej księżniczki. Ze wzmianki Legendy, że trzyletnia Agnieszka oddana na wychowanie do klasztoru trzebnickiego *ex ore filie sancte Hedwigis morum et fidei rudimenta docili corde suscepit*, wynika, iż przebywała już wówczas w klasztorze trzebnickim Gertruda, córka św. Jadwigi, która wstąpiła do zakonu dopiero w 1212 r. Po trzyletnim pobycie w klasztorze powróciła Agnieszka do Czech: *mortuo sponso suo duce predicto iam sexennis patri redderetur*. Śmierć narzeczonego Agnieszki mogła nastąpić dopiero po 1212 r. Przemawia to za tym, że narzeczonym tym był Konrad, który zmarł w 1213 r.

³⁵ J. Gottschalk, o.c., s. 47, słusznie przyjął datę zjazdu głogowskiego (25 XII 1208 r.; *Codex diplomaticus nec non epistolaris Silesiae*, ed. C. Maleczyński et A. Skowrońska, t. II, nr 132 i 133) za termin końcowy daty śmierci Bolesława. Trudno bowiem w inny sposób, jak zaszła przed tą datą śmiercią, wytłumaczyć jego nieobecność na zjeździe głogowskim, w którym uczestniczyli jego dwaj młodsi bracia.

³⁶ Por. także Z. Kozłowska-Budkowa, *Polski Słownik Biograficzny*, t. VII, s. 407—408.

wiarygodność przekazu Żywotu św. Jadwigi o poślubieniu przez nią w wieku 12 lat Henryka Brodatego, miałbym pewne wątpliwości co do tego, że została matką, gdy miała lat 14³⁷.

Rozprawę J. Gottschalka należy ocenić pozytywnie. Autor nie ustrzegł się wprawdzie błędnych założeń teoretycznych oraz popełnił kilka pomyłek w datowaniu niektórych faktów genealogicznych, jednak w licznych wypadkach jego ustalenia genealogiczne mają szanse utrzymania się w nauce historycznej. W dziedzinie badań nad genealogią Piastów śląskich studium J. Gottschalka oznacza niewątpliwie pewien postęp.

A propos de la généalogie des Piast, ducs de Silésie, au XIIIe siècle

Les présentes remarques, portant le caractère de polémique et de controverse, ont trait à la généalogie des Piasts de Silésie. Dans la première partie de ces remarques, l'auteur examine l'état des recherches dans ce domaine. Il aboutit à la conclusion qu'en dépit des apparences la généalogie des Piasts silésiens n'a pas été présentée jusqu'ici de manière à satisfaire les exigences scientifiques d'aujourd'hui.

L'auteur consacre la seconde partie de ses remarques à l'analyse de l'article de Joseph Gottschalk, intitulé: Das Geburtsjahr der hl. Hedwig — ein Beitrag zur Chronologie der schlesischen Piasten im 13. Jahrhundert, Archiv für schlesische Kirchengeschichte, Hildesheim, 19 (1961), pp. 25 — 52. Il apprécie l'article favorablement, malgré que, selon lui, J. Gottschalk n'a pas su éviter certains principes théoriques erronés, ainsi que plusieurs fautes pour ce qui concerne la datation de certains faits généalogiques, en particulier quant à la date de naissance des fils et des filles d'Henri le Pieux. L'auteur le démontre et, en polémisant avec J. Gottschalk, prête une attention particulière à la question de l'âge de la majorité.

Tłumaczył Władysław Dernałowicz

³⁷ MPH IV, s. 514: *quia gravida fuit, cum esset annorum tredecim et tredecim ebdomadatum*. Przekaz ten wydaje mi się nieco legendarny.